

Conceptualization of the Verb “shekanen” (BREAK) in Kalhori Kurdish: A Cognitive Approach

Zahra Parvini Rad¹
Masoud Dehghan^{2*}
Akram Korani³

Abstract

Among lexical relations, polysemy is of an important position in the semantic field because it provides the fertility of meaning and the expansion of concepts dramatically. The present study aims to represent the conceptualization of the verb /shekanen/ (break) in Kalhori Kurdish based on Evans and Green's principled-polysemy approach (2006) in cognitive semantics. For this purpose, in this qualitative research, the data were collected from *Kurdish proverbs* (Jafarzadeh, 2006), interviews with Kalhori Kurdish speakers, and their routine dialogues; and then they were analyzed with the use of descriptive – analytic method. The results showed that the primary meaning of this verb was “break”, and it has thirty-six distinct meanings, such as “fragment”, “halve”, “burst”, “shrink”, “harm”, “pain” and the like in its semantic network. Then, these different meanings were also placed in seven distinct semantic clusters. Besides, these distinct meanings along with their seven semantic clusters were illustrated in a semantic network. The conceptual representation of verbs in the Kurdish language (Kalhori Kurdish) makes our knowledge about the verb more complete, and also helps the mobility of Kalhori Kurdish grammar.

Keywords: Cognitive Semantics, conceptualization, Principled-Polysemy Approach, Kalhori Kurdish.

Extended Abstract

1. Introduction

Among lexical relations, polysemy is of an important position in the semantic field because it provides the fertility of meaning and the expansion of concepts dramatically. The present study aims to represent the conceptualization of the

1. PhD student in linguistics, Department of Teaching English Language and Linguistics, Islamic Azad University: Kermanshah Branch, Kermanshah, Iran. (Prad3959@gmail.com)

* 2. Associate professor Department of English and Linguistics, Faculty of Language and Literature, University of Kurdistan, Sanandaj, Iran. (**Corresponding Author: m.dehghan@uok.ac.ir**)

3. Assistant professor, Department of Teaching English Language and Linguistics, Islamic Azad University: Kermanshah Branch, Kermanshah, Iran. (Korani222@gmail.com)

verb /shekanen/ (break) in Kalhori Kurdish based on Evans and Green's principled-polysemy approach (2006) in cognitive semantics. The authors intend to use this approach to show what is the prototypical meaning of this verb in Kurdish, and based on this, to explain the peripheral meanings arising from it too. Finally, with the help of the semantic network, this study showed the relationship between the peripheral meanings together, and also the semantic relationship between the prototypical meaning and the peripheral meanings of this verb in Kalhori Kurdish.

2. Theoretical framework

In cognitive linguistics, there are concepts and ideas that are constant in all the theories presented in it. These concepts and ideas are actually considered to be the basic principles of those theories. One of the concepts raised in cognitive linguistics is principled-polysemy approach proposed by Evans and Green (2006). In fact, it pursues two basic goals: one is that it defines and identifies the main concept among different concepts in the same class, and it makes a difference between the concepts and meanings stored in the mind and the concepts and meanings taken from the context. Second, the prototypical meaning is defined by a special radial category. Generally speaking, based on this approach, four basic criteria can be used to determine the prototypical meaning:

- a. The first determined meaning;
- b. Semantic superiority in the network;
- c. The semantic relationship of the prototypical meaning with peripheral meanings;
- d. Ease of prediction in the meaning extension.

3. Methodology

Methodologically, this qualitative research is descriptive – analytic; its data were collected from *Kurdish proverbs* (Jafarzadeh, 2006), and interviews with Kalhori Kurdish speakers, as well as their routine dialogues. It is worth mentioning that the authors have also used their linguistic intuition for the authenticity of the data. The field of investigation is the study of the polysemy of the verb /ʃɛkanən/ (to break) in Kalhori Kurdish based on the approach of principled polysemy proposed by Evans and Green (2006). In order to analyze this verb in Kalhori Kurdish, which has different meanings in different contexts, we first represent its meanings and then draw its semantic network based on the Evans and Green's approach (2006). The verb /ʃɛkanən/ is one of the verbs that is widely used in Kalhori Kurdish and has several meanings.

4. Results and Discussion

In this study, the authors tried to conceptualize the verb /ʃɛkanən/ (to break) in Kalhori Kurdish based on the principled-polysemy approach proposed by Evans and Green in 2006, and to specify its prototypical meaning as well as peripheral meanings. And accordingly, after studying and analyzing the collected data from

a cognitive perspective, they also drew its semantic network. It is worth noting that the analyses showed that this approach is effective for drawing the polysemy of this verb in the language variety of Kalhori Kurdish. The results showed that the prototypical meaning of this verb was “break”, and it has thirty-six distinct meanings, such as “fragment”, “halve”, “burst”, “shrink”, “harm”, “pain” and the like in its semantic network. Then, the finding showed that this verb is of seven distinct semantic clusters, such as “division cluster”, “split cluster”, “damage cluster”, “discontinuity cluster”, “measure cluster”, “revocation cluster”, “metaphor cluster”. Besides, these distinct meanings along with their seven semantic clusters were illustrated in a semantic network. Thus, it was clearly specified that the conceptual representation of verbs in the Kurdish language (Kalhori Kurdish) not only makes our knowledge about the verb more complete, but also helps the mobility of Kalhori Kurdish grammar.

5. Conclusions and Suggestions

Finally, the results showed that in creating the polysemy of this verb in this variety, the metaphorical cluster was of more frequency than the other clusters. In this verb from the Kalhari dialect, we witnessed its collocation with body-part words such as “heart”, “waist”, “hands” and “feet”, “head” and “neck”, makes this verb to have different meanings and concepts, and also the semantic effects of these body-part words in the conceptualization of the investigated verb were clearly identified. Also, as a suggestion, these studies showed that this approach is effective for drawing the polysemy of different parts of words in different languages. Thus, this research is also in line with the studies that have been done in respect with the different meanings of verbs and prepositions based on the cognitive approach, can identify and recognize the various meanings of the verb /ʃekanən/ in different contexts, that’s why it will be useful in teaching Kurdish language to language learners.

Select Bibliography

- Dehghan M. Polysomic analysis of the preposition / Læ /, / Wæ /, / wægærd / and / wæpi/ in Kalhori Kurdish within principled – polysemy approach. *Language Related Research*. 2018; 9 (2): 1-33. [in Persian]
- Dehghan M.. Parvini Z.. The Polysemic Study of the Conjunctions in Persian. *Language Related Research*. 2019; 10 (3): 191-212. [in Persian]
- Family N. Explorations of semantic space: The case of Light verb constructions in Persian. *Linguistics Ph.D. Dissertation*. Paris: EHESS; 2006.
- Fillmore C. J. *Frame Semantics*. In the Linguistic Society of Korea. (ed.). *Linguistics in the Morning Calm*. Seoul: Hanshin. 1982; 111-137.
- Karimi A. Karimi-Doostan Gh. Gowhari H. Polysemy of the Verbs /xesen/ “to drop” and /kæften/ “to fall” in Ilami Kurdish: A Cognitive Semantic Approach. *Research in Western Iranian Languages and Dialects*. 2021; 10 (4): 105-128. [in Persian]

- Karimidoostan Gh. Ruhi Beigi Z. Polysemic Study of Light Verb “zadan” Based on Cognitive Approach. *Language Related Research*. 2016; 7(3): 129-148. [in Persian]
- Lakoff G. *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind*. Chicago: Chicago University Press; 1987.
- Lee D. *Cognitive Linguistics, An Introduction*. Oxford: Oxford University Press; 2001.
- Miller G. A. Fellbaum. C. *Semantic Networks of English*. *Cognition*. 1991; 41(2): 197-229.
- Razmdideh P. Shahi Raviz M. H. Polysemy in Persian Compound Verbs within Construction Theory: The case of “Gereftæn” Light Verb. *Journal of Linguistics of Iranian dialects*. 2021; 6 (2): 213-252. [in Persian]
- Rowshan B. Abasi B. A Comparison of Persian and Hawrami Speakers’ Mental Models: The Case of the Verb Xordan (to eat). *Journal of Western Iranian Languages and Dialects*. 2014; 1(4): 31-52. [in Persian]
- Saeed J.I. *Semantics*, Oxford: Blackwell; 1997.
- Sgöstrom S. *From Vision to Cognition: A Study of Metaphor and Polysemy in Swedish*. Göteborg: Göteborg University; 1998.
- Vanhove M. *Towards a Typology of Semantic Associations*. Berlin: Mouton de Gruyter; 2008.
- Tchizmarova I. k. A Cognitive Linguistics Analysis of the Bulgarian Verbal Prefixes. *Jezitoslovlje*. 2012; 219-260.

How to cite:

Parvini Rad, Zahra., Dehghan, Masoud. Korani, Akram. Conceptualization of the Verb “shekanen” (BREAK) in Kalhori Kurdish: A Cognitive Approach. *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani*, 2023; 2(14): 85-108. DOI:10.22124/plid.2023.23571.1621

Copyright:

Copyright for this article is retained by the author(s), with first publication rights granted to *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani (Persian Language and Iranian Dialects)*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by-/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the original work is properly cited.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مفهوم‌سازی فعل «shekanen» (شکستن) در گُردی کلهری: رویکرد شناختی

اکرم کرانی^۳مسعود دهقان^۲ زهرا پروینی‌راد^۱

چکیده

از بین انواع روابط واژگانی، چندمعنایی جایگاه مهمی در حوزه معنا دارد، چون زایایی معنا و گسترش مفاهیم، به‌طور چشمگیری، در نتیجه کارکرد چندمعنایی محقق می‌شود. پژوهش حاضر با هدف مفهوم‌سازی فعل «شکانن» (شکستن) در گُردی کلهری براساس انگاره چندمعنایی اصولمند ایوانز و گرین (۲۰۰۶) در رویکرد شناختی انجام گرفته‌است. بدین منظور، در این پژوهش کیفی، داده‌ها به دو روش اسنادی و مصاحبه‌ای به ترتیب از کتاب *ضرب‌المثل‌های گُردی* (جعفرزاده، ۱۳۸۵)، مصاحبه با گویشوران گُردزبان گویش کلهری و مکالمه روزمره آنها گردآوری و به روش توصیفی-تحلیلی واکاوی شد. نتایج نشان داد که مفهوم اولیه این فعل، «شکستن» است و در شبکه معنایی آن سی‌وشش معنای متمایز، همچون «تکه کردن»، «نصف کردن»، «ترکیدن»، «کاهش یافتن»، «زیان رساندن»، «درد گرفتن» و امثال آن هست که این معانی در هفت خوشه معنایی قرار می‌گیرند. معانی متمایز با خوشه‌های معنایی آنها در یک شبکه معنایی ترسیم شد. بازنمایی مفهومی فعل در گُردی کلهری از منظر شناختی دانش ما را درمورد درک و فهم معانی آن کامل‌تر و به پویایی دستور زبان گُردی کلهری کمک می‌نماید.

واژگان کلیدی: معنی‌شناسی شناختی، مفهوم‌سازی، انگاره چندمعنایی اصولمند، گُردی کلهری

Prad3959@gmail.com

۱. دانشجوی دکتری زبان‌شناسی، گروه آموزش زبان انگلیسی و زبان‌شناسی، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران.

✉ m.dehghan@uok.ac.ir

۲. دانشیار زبان‌شناسی، گروه زبان و ادبیات انگلیسی، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران. (نویسنده مسؤل)

Korani222@gmail.com

۳. استادیار گروه آموزش زبان انگلیسی و زبان‌شناسی، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران.

۱- مقدمه

در سال‌های ۱۹۷۰ تا ۱۹۹۰، تحقیقات محدودی در زبان‌شناسی شناختی^۱ در آمریکا صورت می‌گرفت. در اواخر این دوره قلمرو این پژوهش‌ها به اروپا هم کشیده شد و پس از این دوره در خیلی از مناطق دنیا پژوهشگرانی بودند که خود را زبان‌شناس شناختی می‌دانستند. این پژوهشگران اولین بار در «مجمع جهانی زبان‌شناسی شناختی»^۲ در سال ۱۹۸۹ در کنفرانس دویسبورگ آلمان موجودیت یافتند (Geeraerts, 2006: 22). در این رویکرد، بر این اصل مهم تأکید می‌شود که زبان چیزی جز معنا نیست (ibid: 3). چندمعنایی^۳ مقوله‌های واژگانی یک پدیده بین‌المللی است و در تمام زبان‌ها، از خانواده‌های زبانی مختلف و در همه ادوار روی می‌دهد (Vanhove, 2008: 3). به باور باطنی (۱۳۸۵) در چندمعنایی، یک واژه با چندین تصور ذهنی ارتباط دارد که میان این تصورات ذهنی، ارتباطی دوجانبه وجود دارد. امکان استعمال واژه در معانی نزدیک به یکدیگر، مهم‌ترین علت پیدایش چندمعنایی است و چندمعنایی حاصل این نزدیکی و ارتباطی است که بین معانی مختلف وجود دارد. تصور ذهنی که واژه با آن رابطه دارد یک چیز واضح با مرزهای مشخص نیست، برعکس قلمرو مبهمی است که هر بار واژه در بافت زبان به کار می‌رود، بخشی از آن برجسته می‌شود. به باور ایوانز^۴ و گرین^۵ (2006: 332) چندمعنایی یک رابطه معنایی است که در آن برای یک واحد واژگانی یک طرح-واره معنایی وجود دارد که شامل معانی مختلف، البته مرتبط با هم است. به باور میلر^۶ و فلبوم^۷ (1991) مشکل‌ترین واحد واژگانی برای پژوهش فعل است. این دشواری وقتی بیشتر می‌شود که چندمعنایی خیلی از فعل‌ها را هم به آن اضافه کنیم. یکی از چالش‌برانگیزترین قلمروهای تحقیق در مورد معنا، چندمعنایی است که از قبل آن در بافت‌های مختلف به معانی مختلف و البته مرتبط با معنای اصلی کلمه دست می‌یابیم.

از این‌رو، پژوهش حاضر قصد دارد تا پدیده چندمعنایی را با بازنمایی فعل /ʃɛkanən/ (شکستن) در گُردی کلهری بررسی کند. نگارندگان درصددند تا با استفاده از رویکرد انگاره چندمعنایی اصولمند^۸ ایوانز و گرین (2006) نشان دهند که مفهوم اولیه و سرنمون^۱ این فعل در

1. cognitive linguistics
2. International Cognitive Linguistics Association
3. polysemy
4. V. Evans
5. M. Green
6. G. A. Miller
7. C. Fellbaum
8. Principled polysemy approach

گردی کدام است و بر همین اساس، معانی حاشیه‌ای برآمده از آن را نیز تبیین کنند. درنهایت، این پژوهش به کمک شبکه‌ معنایی^۲ نشان می‌دهد که ارتباط مفاهیم حاشیه‌ای با هم چگونه است و همچنین ارتباط معنایی مفهوم سرنمون و مفاهیم حاشیه‌ای این فعل در گردی کلهری چگونه است.

۲- انگاره چندمعنایی اصولمند در رویکرد شناختی

ریشه‌ زبان‌شناسی شناختی در موضوعات زبانی و علوم شناختی نوین در دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰، به‌خصوص در مطالعه روان‌شناختی گشتالتی، بازنمایی مقوله‌بندی^۳ و مفهوم‌سازی^۴ در ذهن بشر است (Evans & Green: 2006: 3). رهیافت زبان‌شناسی شناختی زبان را با تکیه بر تجربه‌های ما از دنیا، روش مفهوم‌سازی و چگونگی ادراک ما بررسی می‌کند (ibid: 7). به باور آنها رهیافت شناختی، به‌صورت نمادین رهیافتی دایره‌المعارفی^۵ به معنا را انتخاب می‌کند، به عبارتی، تبیین معنا در این رهیافت به دانش دایره‌المعارفی بستگی دارد. ازاین‌رو، قائل به هیچ‌گونه وجه تمایز با قاعده‌ای میان معنی‌شناسی و کاربردشناسی نیست؛ چراکه این رهیافت بر این باور است که هیچ تمایز قاعده‌مندی بین معنای اصلی^۶ و معنای کاربردی، فرهنگی و اجتماعی وجود ندارد.

به باور ایوانز و گرین (2006) و براساس نگرش کلاسیک مقوله‌بندی، معانی در ذهن برپایه ویژگی‌های موردنیاز آنها صورت می‌گیرد. همچنین، معانی واژه پیرامون یک معنایی مرکزی یا همان معنای اولیه تشکیل می‌شود و این معنای اولیه با انعطاف خود معانی دیگر را می‌سازد که با افزایش این معانی، شبکه‌ای تشکیل می‌شود که به آن شبکه‌ شعاعی^۷ گفته می‌شود. به باور آنها مقوله‌های شعاعی^۸ نیز از جایگاهی بنیادی برخوردارند که وضعیت رابطه بین قلمروهای مفهومی را در ذهن سخنوران زبان ارائه می‌نماید.

1. prototype
2. semantic network
3. categorization
4. conceptualization
5. encyclopedic
6. core meaning
7. radial network
8. radial categories

لی^۱ (2001) معتقد است که زبان‌شناسان شناختی دانش زبانی را قسمتی از شناخت بشر محسوب می‌کنند. آنها باور دارند که ما معانی انتزاعی را با معانی عینی که در ذهنمان سازمان یافته‌اند، بازگو می‌نماییم. به سخن دیگر، فهم معانی انتزاعی با تجارب و معانی عینی میسر می‌شود و بشر درباره پدیده، وضعیت یا معنایی که توانایی تجربه کردن آن را ندارد، نمی‌تواند شکل زبانی مرتبط با آن را بسازد و بازگو کند. از این رو، گاهی ادراک این گونه وضعیت‌ها و معانی مشکل است. با قدری موشکافی در کاربرد شکل‌های زبانی در موقعیت‌های متفاوت، می‌توان از وجود عنصر شناخت و مداخله آن در انتخاب شکل زبانی صحیح مطلع شد.

همچنین، لیکاف^۲ (1987) معتقد است که معنای مرکزی یا سرنمون قابل پیش‌بینی است، حال آنکه اعضای غیر مرکزی در مقایسه با عضو مرکزی قابلیت پیش‌بینی پذیری کمتری دارند و فقط با استفاده از عضو مرکزی تشخیص داده می‌شوند؛ یعنی با عضو اصلی تشابه خانوادگی دارند. ایوانز و تایلر^۳ (2004) نیز بیان می‌دارند که هر حرف اضافه، ارتباطی است فضایی بین شیء پویا^۴ و شیء پایا^۵ که تصور می‌شود یک صحنه فضایی را شکل دهد. این محتوای معنایی می‌تواند از صحنه‌های فضایی و مکانی ویژه به یک نمایش خیلی انتزاعی و طرح‌واره‌ای که آن را «صحنه اصلی» می‌نامیم، مبدل شود.

در این رویکرد مفاهیم و انگاره‌هایی مطرح هستند که در همه نظریه‌های مطرح‌شده در آن ثابت هستند و در واقع از اصول بنیادی آنها به‌شمار می‌روند. یکی از مفاهیم مطرح‌شده در آن، دو رویکرد متفاوت نسبت به چندمعنایی است که ایوانز و گرین (2006: 333-342) آنها را مطرح نموده‌اند. انگاره اول تشخیص کامل^{۱۴} نام دارد که در آن واژه‌ها به‌عنوان مقولات شعاعی در نظر گرفته می‌شود. مقوله شعاعی مقوله‌ای مفهومی است که در آن چند مفهوم در ارتباط با یک مفهوم اصلی و مرکزی سازمان‌بندی شده‌اند. نکته در این رویکرد آن است که تمامی معانی مرکزی و غیر مرکزی همگی از قبل در ذهن افراد ذخیره شده‌اند و با مشاهده واژگان بلافاصله معنای واژه به ذهن متبادر می‌شود. به عبارتی، معانی واژگان در ذهن ذخیره شده‌اند، و صرفاً شیوه ارتباط آنها با یکدیگر است که با استفاده از شبکه شعاعی نشان داده می‌شود.

انگاره دیگر به چندمعنایی که چارچوب نظری این پژوهش را تشکیل می‌دهد و ایوانز و گرین (2006) مطرح کردند، به انگاره چندمعنایی اصولمند معروف است که در واقع دو هدف اساسی را

1. D. Lee
2. G. Lakoff
3. A. Tyler
4. trajector
5. landmark

رتال جامع علوم انسانی

دنبال می‌کند: یکی اینکه مفهوم اصلی از میان مفاهیم یک طبقه را مشخص و شناسایی می‌نماید، و بین مفاهیم و معانی ذخیره‌شده در ذهن و مفاهیم و معانی برگرفته از بافت، تفاوت می‌نهد. به این معنا که اگر واژه‌ای در بافتی یک معنای خاص داشته باشد که فقط در آن بافت به ذهن متبادر شود، نمی‌توان آن مفهوم را مفهوم اصلی و متمایز از دیگر معانی در نظر گرفت، برای اینکه در واژگان ذهن ذخیره نشده‌است؛ بلکه در بافت خاصی آن معنا به ذهن آمده‌است و صرفاً در یک بافت خاص در جهان خارج آن معنا درک شده‌است. دوم اینکه مفهوم و معنای مرکزی و سرنمون با یک مقوله شعاعی خاص مشخص می‌گردد. نمودار ذیل تصویری انتزاعی از شیوه ارتباط معنای مختلف واژه در دیدگاه مقولات شعاعی را نشان می‌دهد. براساس انگاره چندمعنایی اصولمند مطرح‌شده ایوانز و گرین، به‌طور کلی در خصوص تعیین مفهوم اولیه از چهار معیار اساسی می‌توان بهره گرفت:

الف. اولین معنای تعیین شده

ب. برتری معنایی در شبکه

ج. ارتباط معنایی مفهوم اولیه با دیگر معانی غیرمرکزی

د. سهولت پیش‌بینی در گسترده‌گی معنا

۳- پیشینه پژوهش و مطالعات مرتبط

در سال‌های اخیر محققان زیادی پیرامون مفهوم‌سازی‌هایی معنایی به پژوهش پرداخته‌اند. مقوله فعل نیز همچون دیگر مقولات کلمه می‌تواند بار معنایی مختلفی را در هم‌نشینی با واژگان متفاوت داشته باشد. از این‌رو، در ادامه ابتدا به معرفی برخی از پژوهش‌های خارج ایران و پس از آن پژوهش‌های داخل خواهیم پرداخت.

اسچوستروم^۱ (1998) استعاره و چندمعنایی واژه‌های بصری را در زبان سوئدی بازنمایی کرده و نشان داد که کاربرد چندمعنایی و استعاری واژه‌های بصری در زبان سوئدی، نه فقط به فعل‌ها، بلکه به اسم‌ها و صفت‌ها هم ربط دارد.

فامیلی^۲ (2006) به بررسی فعل‌های مرکب در زبان فارسی براساس دستور شناختی پرداخته و برای طبقه‌بندی این فعل‌ها برپایه تشابه معنایی فعل سبک در هر گروه عمل کرده‌است و آنها را در یک دسته جداگانه معنایی با عنوان جزیره قرار داده‌است. وی تلاش

1. S. Sgöström

2. N. Family

کرده تا چندمعنایی فعل‌های سبک را به‌صورتی اصولمند بیان نماید و نشان دهد که چگونه سخنوران فارسی‌زبان بدون ذخیره‌کردن شمار زیادی فعل مرکب در واژگان ذهنی خود می‌توانند تفاوت معنایی بین فعل‌های سبک را در زمان ترکیب‌شان با عنصرهای غیرفعلی مختلف درک کنند و قادر به ساخت فعل مرکب باشند.

تجیزماروا^۱ (2012) شبکه معنایی و معنای سرنمون و معانی جانبی وندهای فعلی *pre nad* و *por* را در زبان بلغاری برپایه زبان‌شناسی شناختی مدنظر قرار داده‌است که شبکه‌های معنایی *por* و *nad* هرکدام یک معنای مرکزی مشترک دارند که برآمده از مفهوم فضایی مرکزی هر یک از این وندها، رابطه‌های نزدیک میان پیشوندها و حروف اضافه و تشابه‌های ساختاری این دو پیشنهاد است.

روشن و عباسی (۱۳۹۲) به بررسی مدل‌های ذهنی گویشوران فارسی‌زبان و هورامی‌زبان براساس نظریه مدل‌های ذهنی جانسون-لیرد (1983 & 1980) درخصوص فعل خوردن پرداخته‌اند و نتایج نشان داد که در نتیجه بررسی و مقایسه آنها، مدل‌ها تفاوت چندانی با هم ندارند، اما علی‌رغم شباهت‌های زیادی که بین مدل‌های ذهنی در گویشوران این دو زبان هست، تعدادی باهمایی واژگانی متفاوت در آنها وجود دارد.

کریمی‌دوستان و روحی بیگی (۱۳۹۵) به بازنمایی چندمعنایی فعل «زدن» براساس رویکرد شناختی پرداخته‌اند و نشان دادند که اثربخشی معنای فعل سبک «زدن» برهم‌نشینی این فعل‌ها با عنصرهای پیشافعلی در ساخت فعل‌های مرکب فارسی است.

حضرتی (۱۳۹۶) به بازنمایی چندمعنایی فعل */baxmaq/* (نگاه کردن) در زبان ترکی آذربایجانی با رویکردی شناختی پرداخته و سعی کرده‌است تا معانی مختلف این فعل را براساس رویکرد شناختی به‌دست دهد. نتایج پژوهش وی نشان داد که برای این فعل، نوزده معنای متفاوت به‌دست آمده‌است. به‌علاوه، چندمعنایی پدیده‌ای اصولمند است و عواملی مثل استعاره و مجاز در تشکیل و بازشناسی آن خیلی نقش دارد، و بدین‌گونه طرح‌واره گسترده معنایی فعل تشکیل می‌شود؛ به‌طوری‌که استعاره نقش بیشتری نسبت به مجاز در تشکیل چندمعنایی این فعل دارد.

دهقان و پروینی‌راد (۱۳۹۸) به بازنمایی چندمعنایی حروف ربط در زبان فارسی پرداختند و نشان دادند که بازنمایی چندمعنایی پیونددهنده‌ها در زبان فارسی می‌تواند گامی برای شناسایی پیچیدگی‌های آنها باشد. یافته‌های پژوهش نشان داد که «ولی» معنای سرنمون

1. I. K. Tchizmarova

«اما» است و در طرح‌واره معنایی آن سیزده معنای مجزا و دو خوشه معنایی وجود دارد. همچنین «اما» معنای سرنمون «ولی» است و در طرح‌واره معنایی آن هشت معنای متمایز و دو خوشه معنایی وجود دارد.

دهقان و کرمی (۱۳۹۸) با تکیه بر معناشناسی قالبی فیلمور (1982) به بازنمایی چندمعنایی فعل «شکستن» در زبان فارسی پرداختند. پژوهش برای پاسخگویی به این پرسش‌ها انجام گرفت که قالب‌های معنایی این فعل کدام‌اند و این قالب‌ها چگونه در هم‌نشینی با کلمات دیگر این معنای را کسب می‌کنند. نتایج نشان داد که فعل «شکستن» چهل قالب معنایی دارد و قالب و معنای اولیه آن «ضربه و ترک» است و سی‌ونه قالب معنایی دیگر معنای جانبی‌اند. یافته‌ها نشان داد که این فعل دارای هفت خوشه معنایی است. همچنین، با قالب‌های معنایی استخراج‌شده، شیوه تشکیل هم‌ایندهای این فعل را شرح دادند.

حاتمی و همکاران (۱۴۰۰) به بازنمایی چندمعنایی فعل‌های /xwardən/ «خوردن»، /šurdən/ «شستن»، /ništən/ «نشستن» در گُردی کلهری با تکیه بر رهیافت شناختی پرداخته‌اند. با بررسی مثال‌ها مشخص شد که فعل /xwardən/ سی‌وچهار معنا، فعل /šurdən/ هشت معنا و فعل /ništən/ هفده معنا دارد.

کریمی و همکاران (۱۴۰۰) به بازشناسی چندمعنایی فعل /xesen/ «نداختن» و همین‌طور جفت لازم /kæften/ «افتادن» با استفاده از رهیافت شناختی در کردی ایلامی پرداختند. نتایج نشان داد که فعل /kæften/، جفت لازم همه معنای فعل /xesen/ نیست. گویشوران برپایه دیدگاهی که درباره پدیده‌ها دارند و نیز با تجربه‌های عینی خود، معنای تجریدی مرتبط با این فعل‌ها را در قالب سه طرح‌واره حجمی، حرکتی و قدرتی، مفهوم‌سازی می‌کنند. با در نظر گرفتن سرشت معنایی افعال مذکور طرح‌واره‌های حرکتی، بسامد وقوع بالاتری دارد. چندمعنایی این فعل‌ها در زبان یادشده فرایندی نظام‌مند و قابل تبیین با طرح‌واره‌های شناختی است.

رزم‌پدیده و راویز (۱۴۰۰) الگوهای تشکیل فعل مرکب همراه با فعل سبک «گرفتن» برپایه انگاره صرف ساختاری^۱ را بررسی و چندمعنایی آنها را بازنمایی کردند. نتایج نشان داد که تبیین چندمعنایی واحدهای زبانی برپایه انگاره مذکور، رهیافتی شناختی، ساختارمحور^۲ و واژه‌محور است که در سطح انتزاعی طرح‌واره ساختاری روی می‌دهد. برای فعل‌های مرکب

1. construction morphology
2. construction-based

همراه با فعل سبک (گرفتن) هفت طرح‌واره ساختاری استخراج شد که هر یک به چندین زیرطرح‌واره ساختاری طبقه‌بندی شدند.

۴- روش‌شناسی پژوهش

روش این پژوهش کیفی، توصیفی-تحلیلی است و داده‌ها از گویش گردی کلهری، با مصاحبه با گویشوران، گفتار روزمره آنها و کتاب *ضرب‌المثل‌های کردی* (جعفرزاده، ۱۳۸۵) برگزیده شده‌است. نگارندگان از شم زبانی خود برای اصالت داده‌ها نیز استفاده کرده‌اند. حوزه بررسی، مطالعه چندمعنایی فعل /ʃɛkanən/ (شکستن) در گردی کلهری براساس انگاره چندمعنایی اصولمند ایوانز و گرین (2006) است. برای واکاوی این فعل در گردی کلهری که در بافت‌های مختلف معنایی مختلفی دارد، ابتدا معانی آن را بازنمایی می‌کنیم و سپس شبکه معنایی آن را براساس الگوی موردنظر ترسیم می‌نماییم.

۵- تجزیه و تحلیل داده‌ها

فعل /ʃɛkanən/ از جمله افعالی است که دارای کاربرد زیادی در گردی کلهری است و معنای متعددی نیز دارد. در این بخش، ابتدا به بازنمایی این فعل در گردی کلهری برپایه الگوی چندمعنایی اصولمند خواهیم پرداخت و مفهوم اولیه این فعل را براساس معیارهای موردنظر ایوانز و گرین شناسایی و در ادامه، شبکه معنایی آن را با استفاده از این الگو ترسیم می‌نماییم. در این بخش به معنای اولیه و سی‌وشش معنای مجزای فعل /ʃɛkanən/ که در بافت‌های مختلف گویش گردی کلهری به کار می‌رود، خواهیم پرداخت.

معنای مجزای فعل /ʃɛkanən/ (شکستن) در گردی کلهری

۱- مفهوم سرنمون «شکستن»

اولین معنایی که از فعل /ʃɛkanən/ به ذهن سخنور گردزبان خطور می‌نماید، معنای «شکستن» است که معنای اصلی این فعل است. فعل /ʃɛkanən/ در بافت‌های دیگر، معنای گوناگونی دارد که به بررسی آن خواهیم پرداخت. نمونه‌های زیر مؤید این مطلب هستند.

1. mənəl – ig	ʃɪjæ – gæ	ʃɛkan
پن-بچه	پ-م شیشه	س ش-م-گس. شکستن

«بچه‌ای شیشه را شکست».

2. goldan – ægæ	ʃɛk – ja
-----------------	----------

گس.پ.مچ-شکستن پ.م-گلدان

«گلدان شکست (شکسته شد)».

3.

liwan – ægæ wæ dæs – em kæft o]ɛk – ja

پ.م-لیوان از و افتادن اش.م-دست گس.پ.مچ-شکستن

«لیوان از دستم افتاد و شکست».

۲- خوشه معنایی «تقسیم»

خوشه معنایی «تقسیم» دارای دو معنای مجزا و مرتبط با هم است که در ذیل این معنای متمایز و مرتبط با ذکر نمونه‌هایی از هر یک تأییدی بر وجود خوشه معنایی «تقسیم» هستند.

۲. الف. مفهوم «تکه کردن»/«خرد کردن»

معنای «تکه کردن» از دیگر معنای این فعل در گُردی کلهری است که گویشوران در نمونه‌هایی همچون (۴) و (۵) به کار می‌برند.

4. Rozin tʃæn tikæ tʃu]ɛkan

س.ش.م-گس.شکستن س.ش.م-چوب روزین چند تکه

«روزین چند تکه چوب شکست».

5. pi: rækæ qæne fæ:ræjg]ɛkan – em

پ.م-پریروز قند زیادی اش.م-گس.شکستن

«پریروز قند زیادی شکستم».

۲- ب. مفهوم «نصف کردن»

این مفهوم را می‌توان به وضوح از این فعل درک کرد. گویشوران گُردزبان از این فعل در معنای «نصف کردن» نیز در برخی بافت‌ها استفاده می‌کنند که نمونه زیر مؤید این ادعاست.

6. ?æli qors – ægæ]ɛkan

س.ش.م-گس

پ.م-قرص علی

شکستن

«علی قرص را شکست».

پروژه‌گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۳- خوشه معنایی «شکاف»

مفهوم «شکاف» یک خوشه معنایی است که دو معنای متمایز دارد. در این خوشه معنایی، فعل /ʃɛkanən/ شکاف بین دو شیء یا پدیده پویا و پایا را نشان می‌دهد.

۳- الف. مفهوم «ترکیدن»

مثال‌های زیر نشان می‌دهند که در گُردی کلهری فعل /ʃɛkanən/ در بافت‌های مختلف به معنای «ترکیدن» به کار می‌رود و این معنا و مفهوم در خوشه «شکاف» قرار می‌گیرد.

7. Lülæ – j ʔaw – ægæ hæɾ sal ʃɛk – ə – d

پا-لوله پم-آب هر سال سش‌م-ن-اشکستن

«لوله آب هر سال می‌شکند».

8. særma Lü læ – gan ʃɛkan

سرما پج-لوله گس.شکستن

«سرما لوله‌ها را شکست».

۳- ب. مفهوم «شکستگی»

فعل /ʃɛkanən/ در معنا و مفهوم «شکستگی» به کار می‌رود. این فعل در این مفهوم به معنای ایجاد شکاف بر اثر ضربه نیز استفاده می‌شود.

9.

da zæü – ja dæs – i ʃɛk – ja

سش‌م.گس.افتادن سش‌م-زمین سش‌م-دست گس.پمچ-شکستن

«او به زمین افتاد و دستش شکست».

10.

ko ʃɛk – i xwardæ sær – em o ʃɛk –

پن-سنگ سش‌م-گس-خوردن اش‌م-سر و گس.پمچ-شکستن

«سنگی به سرم خورد و سرم شکست».

۴- خوشه معنایی «صدمه/آسیب»

گویشوران این فعل را در دو معنای متفاوت که در این خوشه معنایی قرار می‌گیرد، به کار می‌برند. نمونه‌های زیر مؤید این مطلب هستند.

۴- الف. مفهوم «درد گرفتن»

این فعل در بافت‌های خاصی که گویشور در آن قصد مبالغه دارد به معنای «درد گرفتن» به کار می‌رود که نمونه زیر مؤید این مطلب است.

11. pa – m wæ zan – æw ʃɛk – ja

تپ پا - م‌ش‌درد از - گ‌س‌پ‌م‌ج‌ش‌کستن

«پایم از درد شکست».

12. ʃan – em ʃɛkan – i

اش‌م‌شانه دش‌م‌گ‌س‌ش‌کستن

«شانه‌ام را شکستی». (موقعیتی که در آن شانه فردی به شانه فرد دیگر می‌خورد).

۴- ب. مفهوم «زیان رساندن»

این فعل در گردی کرمانشاهی، در معنای «زیان» هم استفاده می‌شود و ضرب‌المثل ذیل شاهی برای این معناست.

13.

xæjr – ɔd ni – jæ – ræsɔd kæʃku:l – em næ – ʃkɔn

دش‌م‌رسیدن‌نا-پیش‌م اش‌م‌کشکول دش‌م‌ش‌کستن-پیش‌م

د فایده‌م‌ش

«اگر خیری نداری کشکولم را نشکن» (جعفرزاده، ۱۳۸۵: ۵۳).

۵- خوشه معنایی «گسست»

«گسست» خوشه‌ای معنایی است که دو معنای متمایز دارد. در این خوشه معنایی فعل /ʃɛkanən/ رابطه گسست بین شیء پویا و شیء پایا را نشان می‌دهد. در ادامه، معانی متمایز این فعل که در این خوشه معنایی قرار می‌گیرند، آمده‌است.

۵- الف. مفهوم «قطع کردن»

فعل /ʃɛkanən/ در گردی به معنای «قطع کردن» نیز در برخی بافت‌ها به کار می‌رود مانند:

14. dūjækæ Reza ru:ʒ – ægæ – j ʃɛkan

م‌گ‌س‌ش‌س رضا دیروز س‌ش‌م‌پ‌م‌روزه شکستن

«دیروز رضا روزهاش را شکست».

۵- ب. مفهوم «با زور و فشار باز کردن»

افزون بر معانی فوق، می‌توان معنی «باز کردن چیزی با زور» را نیز از این فعل دریافت. مثال ۱۵ مؤید این مطلب است. گوینده از روی عصبانیت پیام خود را به مخاطب انتقال می‌دهد و وی را تهدید می‌نماید که در صورت انجام ندادن کار، با اجبار آن را انجام می‌دهد.

15. ?ægæ dær – ægæ wa næ – kæ – j
[ɛkən – ɒ – m – æj]

س ش م-ا ش م-پا-شکستن دش م-کردن-پیش م باز پ م-در
اگر

«اگر در را باز نکنی، آن را می‌شکنم».

۶- خوشه معنایی «میزان»

در این خوشه معنایی، گویشوران از این فعل برای «بیان میزان چیزی» استفاده می‌کنند.

۶- الف. مفهوم «کاهش یافتن»

در نمونه‌های زیر، این فعل به معنای «کاهش یافتن» آمده‌است تا در این مفهوم نوعی کاهش را میان شی پویا و پایا نشان دهد.

16.

?

æra fæn ru:ʒ –
e ter nerxe mamer [ɛk – ɒ – d]

س ش م-ن-ا شکستن مرغ قیمت دیگر پا-روز چند برای

«برای چند روز دیگر قیمت مرغ می‌شکند».

17. fæn ru:ʒ – æ særma [ɛk – ja – s]

چند پا-روز سرما تکواژگونه «است»-پمچ-شکستن

«چند روز است که سرما شکسته است».

۶- ب. مفهوم «فراتر رفتن»

نمونه‌های زیر گواهی کاربرد این فعل در معنای «فراتر رفتن» در گردی کلهری‌اند:

18. naw ?iran corona rekord [ɛkan]

س ش م-گ س-شکستن رکورد کرونا ایران در

«کرونا در ایران رکورد شکست».

19.

kamjar naw mosabeqæ –
j dæw rekord [ɛkan]

س ش.م.گ.س.شکستن رکورد دویدن پا-مسابقه در کامیاب
 «کامیاب در مسابقه دو رکورد شکست».

۷- خوشه معنایی «ابطال»

- مفهوم «باطل کردن»

فعل /ʃɛkanən/ در معنای «باطل کردن» نیز به کار می‌رود:

20. ræmal – ægæ telesm – e Fatemæ ʃɛkan

س ش.م.گ.س.شکستن فاطمه پا-طلسم پم-جادوگر
 «جادوگر طلسم فاطمه را شکست»

21. wæki:l – ægæ tüænes hokm – e ʔedam – e qatel – ægæ
 bɛ – ʃken – ed

س ش.م-شکستن-پیشا پم-قاتل اعدام پا-حکم س ش.م.توانستن پم-
 وکیل
 «وکیل توانست حکم اعدام قاتل را بشکند».

۸- خوشه معنایی «استعاری»

۸- الف. مفهوم «ناراحت کردن/شدن»

در این مثال‌ها شاهد باهمایی این فعل با اعضای بدن از جمله «دل»، «قلب» و «کمر» هستیم.

22. dəl – əm/qælb – əm ʃɛkan

م-قلب دل/اش-م ش س ش.م.گ.س.شکستن
 «دل/ قلبم را شکست».

23. bera – j Reza merd – i – jæ; peft – i ʃɛk – ja – s

تکواژگونه «است»-پم-شکستن س ش.م-پشت ح-ک-س ش.م-مردن رضا پا-
 برادر

«برادر رضا مرده، پشتش شکسته است».
 در این معنا از فعل /ʃɛkanən/ این مفهوم برداشت می‌شود که غم بزرگی بر کسی وارد شده است و او احساس می‌کند فردی نیست که او را پشتیبانی کند.

۸- ب. مفهوم «حزن و اندوه زیاد»

این فعل در معنای «اندوهگین شدن» نیز به کار می‌رود:

24. *dærd – e bikæsi soqan – em ʃɛkan*

س ش م، گ س، شکستن / اش م- استخوان / بی کسی پ- درد

«درد بی کسی استخوانم را شکست».

در این مثال گوینده گویی بیان می‌دارد که زیر بار تنهایی استخوان‌هایش خرد شده‌است.

۸- پ. مفهوم «پیر شدن» / «فرسوده شدن»

در اینجا فعل /ʃɛkanən/ فرسودگی بین شیء پویا و شیء پایا را نشان می‌دهد.

25. *qamæt – i ʃɛk – ja – s*

س ش م- قامت / تکواژگونه «است»- پ م ج- شکستن

«قامتش شکسته است».

26. *ʔæra ʔæwqæræ ʃɛk – jaj – dæ – sæw*

پ ن س ش م- پ م ج- شکستن / این قدر / چرا

«چرا این قدر شکسته شدی».

27. *dær o pæjkær – e ʔi: malæ di: ʃɛk – ja – s*

تکواژگونه «است»- پ م ج- شکستن / دیگر / خانه / این / پ- پیکر و در

«دیگر در و پیکر این خانه شکسته است».

۸- ت. مفهوم «تحقیر کردن»

فعل مذکور در معنای «تحقیر کردن» هم به کار می‌رود. مثال (۲۸) این ادعا را تأیید می‌کند.

28. *xwæd wælaj mærdom næ – ʃkən*

د ش م، شکستن- پیش م / مردم / پیش / خود

«خود را پیش مردم نشکن».

29. *qoru:re bera – g – æm ʃɛkan – ən*

س ش ج- گ س، شکستن / اش م- پ م- برادر / غرور

«غرور برادرم را شکستند».

۸- ث. مفهوم «چیزی را به گردن دیگران انداختن»

مثال زیر نمونه‌ای از کاربرد این فعل در معنای مذکور است.

30. *xwæ – j tæqsirbar – æ; tæqsiræ – gæ*

س ش م- خود / تکواژگونه «است»- مقصر / پ م- تقصیر

ʃɛkən – dæ mɛl – ɒ mærdom

س ش م-ن. اشکستن پا-گردن مردم

«خودش مقصر است، تقصیر را به گردن دیگران می‌اندازد».

۸- ج. مفهوم «خیلی خوشحال بودن»

مفهوم «خوشحالی» نیز از این فعل دریافت می‌شود. اصطلاح زیر شاهی بر این ادعا است. در این بافت عنصرهای تصویرسازی «دم» و «گردو» هستند و فضای تصویری نوعی تغییر موقعیت را به ما نشان می‌دهد.

31. wægærde dom – i gerdækan ʃɛkən – ɒd

س ش م-ن. اشکستن س ش م-دم با گردو

«با دمش گردو می‌شکند».

۸- چ. مفهوم «جرات پیدا کردن»

چنانکه از این نمونه پیداست متمم این فعل در این معنای واژه «ترس» است.

32. ters – em ʃɛk – ja – s

اش م-ترس تکواژگونه «است»-پ-م-ج-شکستن

«ترسم شکسته است».

۸- ح. مفهوم «خلف وعده»

به نمونه‌های زیر که گویشوران گُردزبان در بافت‌های مختلف به کار می‌برند توجه کنید.

33. qæsæm – ægæ – j ʃɛk – an

س ش م-پ-م-قسم س ش م-گ-س. شکستن

«قسمش را شکست».

34. qæwl – i ʃɛkan

س ش م-قول س ش م. گ-س. شکستن

«قولش را شکست».

۸- خ. مفهوم «بی‌احترامی کردن»

گویشوران گُردزبان از این فعل در معنای «بی‌احترامی کردن» استفاده می‌کنند:

35. ʔæra ʔæwqæræ hormæt – e dalɛg – e – man ʃɛkən – i

چرا این قدر س ش م-ن. اشکستن اش ج-پ-مادر پا-حرمت این قدر

«چرا این قدر حرمت مادرمان را می‌شکنی»

۸- د. مفهوم «پشت کسی را خالی نکردن»

از این فعل در برخی بافت‌ها معنای «پشت کسی را خالی نکردن» و نیز «به مرگ شخص راضی نبودن» ادراک می‌شود.

36.

famil ʔægæ gu:ft - əd bə - xwæ - j soqan - əd ni -
jæ - ʃkən - əd

س ش م-شکستن-ن-ا-پیش م دش م-استخوان س ش م-خوردن-پیشا دش م-گوشت اگر فامیل

«فامیل اگر گوشتت را بخورد استخوانت را نمی‌شکند».

۸- ذ. مفهوم «خوب شدن»

در مثال زیر از این فعل معنای «خوب شدن» را می‌توان به‌وضوح درک کرد.

37. ʒan - e sær - em ʃək - ja اش م-سر گس.پ-مچ-شکستن

پا-درد

«سر دردم شکست».

۸- ر. مفهوم «بهتر شدن (به لحاظ روحی)»

در مثال (۳۸) از این فعل معنای «آرام شدن / سبک شدن» را می‌توان دریافت.

38.

wæxti giræ kæ - m boqz - e dɛl - em ʃək -
əd

س ش م-ن.اشکستن اش م-دل پا-بغض اش م-کردن گریه وقتی
«وقتی گریه می‌کنم بغض دلم می‌شکند».

۸- ز. مفهوم «نرم کردن مفاصل»

در این جا فعل /ʃɛkanən/ بیان‌کننده آن است که نوعی فشار از طرف شیء پویا به شیء پایا وارد می‌شود.

39. qolendʒ - əm bɛ - ʃken

اش م-قولنج دش م.شکستن-پیش ام

«قولنجم را بشکن».

۸- ژ. مفهوم «خسته کردن»

در این فعل معنای «خسته کردن» نهفته است.

40.

ʔasijaw kare xwæ – j kæ –
j ʔæqʔæqæ

آسیاب کار س ش م-خود س ش م-کردن چرخ‌دنده
dæm o dəjan – e xwæ – j ʃəkən – əd

دهان و پ-دندان س ش م-خود س ش م-نا.شکستن

«آسیاب کار خودش را می‌کند ولی چرخ‌دنده دهان خود را (با داد و بیداد) خسته می‌کند».
(جعفرزاده، ۱۳۸۵: ۴۱).

۸- س. مفهوم «ناتوان کردن»

در کردی کلهری از این فعل معنای «از بین بردن مقاومت و پایداری» نیز برداشت می‌شود. در مثال (۴۱) شاهد هم‌نشینی این فعل با اندام‌واژه هستیم.

41. tærim – æjl ni – jæ – twæn – en kæmæ – e

پ-ج-تحریم س ش ج-توانستن-نا-پیش م پ-کمر
mærdome ʔIran bæ – ʃkən – ən

مردم ایران س ش ج-شکستن-پیش‌ال

«تحریم‌ها نمی‌توانند کمر مردم ایران را بشکنند».

۸- ش. مفهوم «گرفتار کردن»

مثال زیر باهمایی فعل /ʃəkənən/ را با واژه «پر و بال» نشان می‌دهد.

42.

ʔaj xoda pær o bal – em ʃək – an –
i

ای خدا پر و اش-م-بال دش-م-گس-شکستن

«ای خدا پروبالم را شکستی».

۸- ص. مفهوم «گریه کردن» (در اثر ناراحتی)

معنای دیگری که فعل /ʃəkənən/ دارد، وقتی است که سخنوران، آن را با واژه «بغض» به‌کار می‌برند. مثال زیر گواه روشنی بر صدق این ادعاست.

43. dalɛg – i boqz – i ʃək – an

س ش م-مادر س ش م-بغض س ش م-گس-شکستن

«مادرش بغضش را شکست».

۸- ض. مفهوم «تأسف خوردن»

یکی دیگر از معانی این فعل وقتی مشخص می‌شود که گویشوران، این فعل را با اندام‌واژه‌های مثل «گردن» یا «دست» به کار برند.

44.

ka/ka mɛl – em /dæs – em bɛ – ʃki – ja –
d

س ش م-پسوند گذشته سازن-اشکستن-پیشا اش م-دست اش م-گردن کاشکی
ʔæra – jan ʔæw kar – æjlæ ni – j – ækerd – ij
– am

اش م-ن-ا-کردن-وم-پیش م پ ج-کار آن س ش ج-برای
«کاشکی گردنم / دستم می‌شکست، برایشان آن کارها را انجام نمی‌دادم».

۸- ط. مفهوم «دعایی»

این فعل در معنای «نفرین کردن» نیز به کار می‌رود. نکته در مورد این معنا اینکه فعل /-
ʃkənən/ در هم‌نشینی با اندام‌واژه‌های «دست» و «ران» استفاده می‌شود.

45. xoda bɛ – kæ – j dæs – ed bɛ – ʃk – ɔd.

د خدا کردن-پیش-م ش س دست-م ش د ال پیش-شکستن-م ش
«خدا بکند دستت بشکند».

46. xoda ran – ɔd bɛ – ʃkən – ɔd.

خدا س ش م-شکستن-پیش‌ال دش م-ران

«خدا رانت را بشکند».

۸- ظ. مفهوم «کشتن»

در مثال (۴۷)، میان شیء پویا و شیء پایا نوعی تهدید وجود دارد. از این رو، این فعل در هم‌نشینی با واژه‌هایی همچون «پا»، «دست»، «گردن» و «دهان و دندان» در این مفهوم و معنای خاص به کار می‌رود.

47.

rüdar – i ʔær – am næ –
kæ qælæm – æj

پا-قلم دش م. کردن-پیش م اش م-برای پسوند اسم‌ساز-پرو

pa/dæs/məl/dæm o dəjan – ed ʃkən – ɔm

اش م-ن. اشکستن دش م-دندان و دهان/گردن/دست/پا

«برایم پرویی نکن قلم پایت/ دستت/ گردنت/ دهان و دندان را می‌شکنم».

۸- ع. مفهوم «دوست داشتن مکانی / علاقمند بودن به مکانی»

48.

ʃəməj qolɲæj bawg – əd wæjra ʃɛk – ja – s

تکواژگونه «است»-پمچ-شکستن این جا دش-م-پدر کلنگ انگار
«انگار کلنگ پدرت اینجا شکسته است».

گویشوران بیان کردند که این ضرب‌المثل را زمانی استفاده می‌کنند که شخصی سال‌ها در مکانی زندگی کرده و تمایلی به جابه‌جایی ندارد و به آنجا علاقه‌مند است.

۸- غ. مفهوم «اشتقاق وافر داشتن»

در این مفهوم، میان شیء پویا و پایا شور و شوق فراوانی وجود دارد که معنایی انتزاعی است.

49.

ʔæraj kɛlasæjl – e ʔostad ʃiwa sær o mel/

گردن و سر شیوا استاد پان-کلاس برای

dæs o pəl ʃɛkən – ən

سش-ج-ن. اشکستن پا و دست

«برای کلاس‌های استاد شیوا سرگردن / دست‌وپا می‌شکنند».

۸- ف. مفهوم «حرص زدن»

50.

sæj kæ ʔæraj jæj qæza – jg ʃe

نگاه چه پم-غذا یک برای فعل امری. کردن

sær o mel – i / dæs o pɛl – i ʃɛkən – ən

سش-ج-ن. اشکستن پن-پا و دست پن-گردن و سر

«نگاه کن برای یک دست غذا چه سرگردنی / دست‌وپایی می‌شکنند».

در مثال (۴۹) فعل موردنظر در هم‌نشینی با اندام‌واژه‌های «سرگردن / دست‌وپا» بار معنایی مثبت دارد، اما در مثال (۵۰) این هم‌نشینی بار معنایی منفی به جمله داده‌است.

۸- ق. مفهوم «ضرر نداشتن»

در مثال (۵۱) گویشوران فعل /ʃɛkanən/ را در معنای «ضرر نداشتن» به کار می‌برند که معنای مثبت از آن استنباط می‌شود.

51. hælwə – j moft dəjan ni – jæ – ʃkən – əd

س ش م-شکستن-ن ا-پیش م دندان مفت پ ا-حلوا

«حلوی مفت دندان را نمی‌شکند» (جعفرزاده، ۱۳۸۵: ۵۳).

این ضرب‌المثل زمانی بیان می‌شود که در کاری اگر هم انجام نشد ضرری وجود ندارد.

۸-ک. مفهوم «شرط بستن»

از جمله زیر فهمیده می‌شود که این فعل در معنا و مفهوم «شرط بستن» نیز به کار می‌رود.

52. baw ɟɛnaq be - fken - im

اش م-شکستن-پیش ال جناغ دش م، آمدن

«بیا جناغ بشکنیم».

۹- نتیجه

در این جستار، نگارندگان در صدد بودند تا به مفهوم‌سازی فعل /fɛkanən/ (به معنای شکستن) در کردی کلهری با تکیه بر انگاره چندمعنایی اصولمند ایوانز و گرین (2006) بپردازند و معنای اولیه و نیز معنای حاشیه‌ای آن را مشخص نمایند، و بر همین اساس، پس از تحلیل و بررسی داده‌های گردآوری‌شده از منظر شناختی، شبکه معنایی آن را نیز ترسیم کردند. بررسی‌ها نشان داد که این انگاره برای ترسیم چندمعنایی این فعل در گونه زبانی کردی کلهری کارآمد است. بنابراین، یافته‌ها نشان داد که معنای اولیه این فعل، «شکستن» است که از سی‌وشش معنای مجزا همچون «تکه کردن»، «نصف کردن»، «ترکیدن» و امثال آن و هفت خوشه معنایی شامل «تقسیم»، «شکاف»، «صدمه»، «گسست»، «میزان»، «ابطال» و «استعاری» برخوردار است. همچنین، در ایجاد چندمعنایی این فعل در این گونه زبانی، خوشه استعاری فراوانی بیشتری نسبت به خوشه‌های دیگر دارد و بنابراین بیشترین نقش آفرینی را داراست. به علاوه، در این فعل از گویش کلهری، شاهد هم‌نشینی با اندام‌واژه‌هایی مثل «دل، قلب، کمر، دست و پا، سر و گردن» بودیم که در هم‌نشینی با آنها معنای و مفاهیم متمایزی دارد و تأثیرات معنایی این اندام‌واژه‌ها در مفهوم‌سازی فعل مورد بررسی به وضوح مشخص شد. همچنین، یافته‌ها حاکی است که این پژوهش می‌تواند بستری مناسب برای پژوهش‌های دیگر در مورد فعل‌ها و همچنین مقوله‌های دیگر ایجاد کند و در حوزه‌های فرهنگ‌نویسی و ترجمه نیز اثربخش باشد. این جستار نیز می‌تواند در شناسایی و تشخیص معنای فعل /fɛkanən/ در بافت‌های مختلف برای آموزش به زبان‌آموزان کردی مفید باشد.

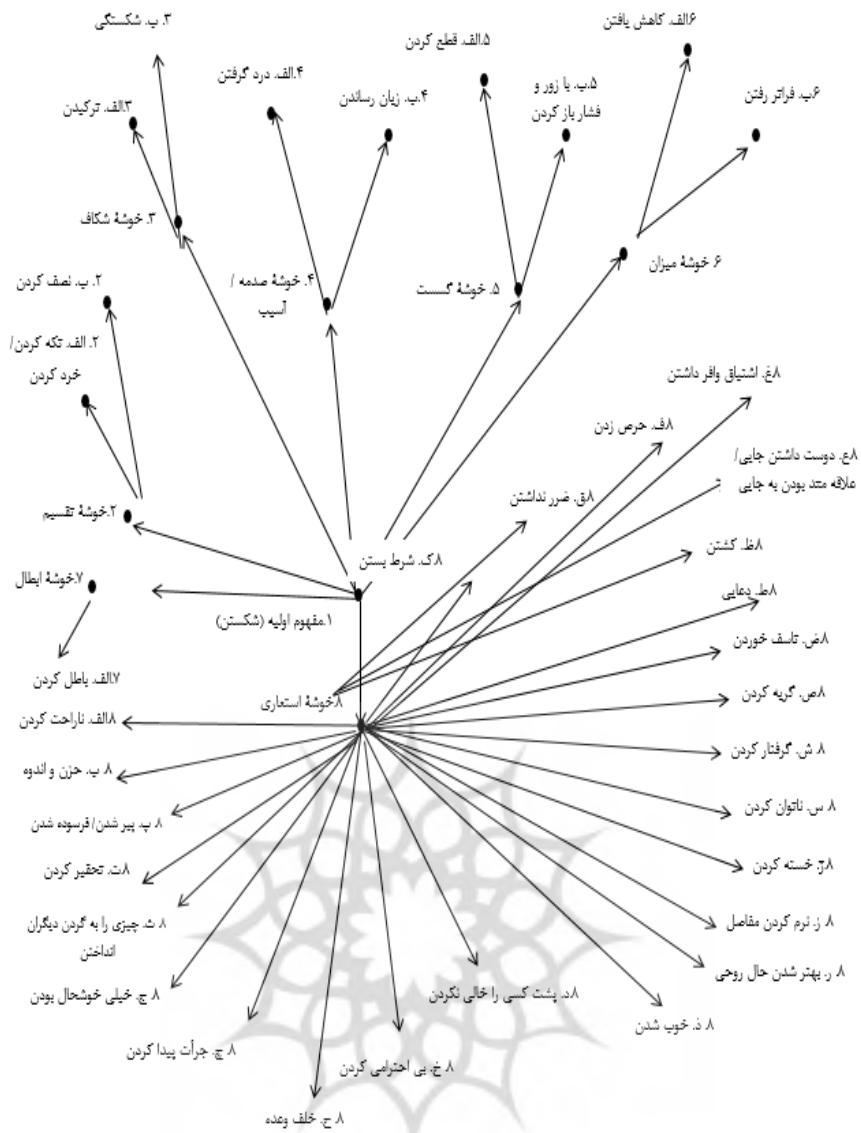
پیوست

۱- علائم اختصاری

علائم اختصاری	مفهوم
اشم	اول شخص مفرد
پا	پسوند اضافه
پج	پسوند جمع
پم	پسوند معرفه
پمج	پسوند مجهول‌ساز
پن	پسوند نکره
پیش‌ال	پیشوند التزامی
پیش‌ام	پیشوند امری
پیش‌م	پیشوند منفی
تپ	تکواژ پیراوند
حک	حال کامل
دشم	دوم شخص مفرد
سش‌م	سوم شخص مفرد
گس	گذشته ساده
وم	واج میانجی

۲- نمودار شبکه معنایی فعل /ʃɛkanən/ در کردی کلهری

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 رتال جامع علوم انسانی

پانویس

۱- بازنمایی معنایی در «شکستگی دست» همراه با خون نیست، اما در «شکستگی سر» هست.

منابع

- باطنی، محمدرضا. ۱۳۸۵. *زبان و تفکر*. تهران: آگاه.
- جعفرزاده، جعفر. ۱۳۸۵. *ضرب‌المثل‌های کردی*. کرمانشاه: طاق‌بستان.
- حاتمی، فاطمه؛ بهزاد، رهبر؛ طاهری اسکویی، مرجان؛ واعظی، هنگامه، و امیر ارجمندی، نازنین. ۱۴۰۰. چندمعنایی افعال کنشی «خوردن»، «شوردن» و «نیشتن» در گویش کردی کلهری براساس معنی‌شناسی شناختی. *زبان‌شناسی گویش‌های ایرانی*. ۶(۲): ۱۳۲-۱۰۱
- حضرتی، یوسف. ۱۳۹۶. بررسی چندمعنایی در زبان ترکی آذربایجانی در چارچوب معنی‌شناسی شناختی: فعل دیداری /baqmaq/ (نگاه کردن). *دومین کنفرانس بین‌المللی ادبیات و زبان‌شناسی*. تهران: دانشگاه پیام نور.
- دهقان، مسعود. ۱۳۹۷. بررسی معنایی حروف اضافه /la/، /wæ/، /wægærd/، /wæpi/ در کردی براساس رویکرد شناختی. *جستارهای زبانی*، ۹(۳): ۱-۳۳.
- دهقان، مسعود و پروینی‌راد، زهرا. ۱۳۹۸. چندمعنایی حروف ربط در زبان فارسی. *جستارهای زبانی*، ۱۰(۳): ۱۹۱-۲۱۲.
- دهقان، مسعود و کرمی، عطیه. ۱۳۹۸. قالب‌های معنایی فعل «شکستن» براساس انگاره معنی‌شناسی قالبی. *پژوهش‌های زبان‌شناسی تطبیقی*، ۹(۱۸): ۲۱-۴۳.
- رزم‌مدیده، پریا و شاهی راویز، محمدحسن. ۱۴۰۰. بررسی چندمعنایی فعل‌های مرکب فارسی با همکرد گرفتن براساس نظریه صرف ساختی. *زبان‌شناسی گویش‌های ایرانی*، ۶(۲): ۲۱۳-۲۵۲.
- روشن، بلقیس و عباسی، بیستون. ۱۳۹۳. مقایسه مدلهای ذهنی گویشوران فارسی‌زبان و هورامی‌زبان (بررسی موردی فعل خوردن). *مطالعات زبان‌ها و گویش‌های غرب ایران*، ۱(۴): ۳۱-۵۲.
- کریمی، آمنه؛ کریمی دوستان، غلامحسین و گوهری، حبیب. ۱۴۰۰. چندمعنایی فعل‌های /xesen/ «انداختن» و /kæften/ «افتادن» در گردی ایلامی از منظر معنی‌شناسی شناختی. *مطالعات زبان‌ها و گویش‌های غرب ایران*، ۹(۴): ۱۰۵-۱۲۸.
- کریمی دوستان، غلامحسین و روحی بیگی، زهرا. ۱۳۹۵. بررسی چندمعنایی فعل سبک (زدن) از دیدگاه شناختی. *جستارهای زبانی*، ۷(۳): ۱۲۹-۱۴۸.
- لیکاف، جورج. ۱۳۹۰. *استعاره*. مترجم: کورش صفوی. تهران: سوره مهر.
- Evans V. Green M. *Cognitive Linguistics*. vol. 1. Edinburgh: Edinburgh University Press; 2006.
- Evans, V. Tyler A. Spatial experience, lexical structure and motivation: the case of in. In G. Radden and K. Panther (eds.). *Studies in Linguistic Motivation*. pp. 157-192. Berlin: Mouton de Gruyter; 2004b

- Family N. Explorations of semantic space: The case of Light verb constructions in Persian. Linguistics Ph.D. Dissertation. Paris: EHESS; 2006.
- Fillmore C. J. Frame Semantics. In the Linguistic Society of Korea (ed.). Linguistics in the Morning Calm. Seoul: Hanshin; 1982: 111-137.
- Geeraerts D. A Rough Guide to Cognitive Linguistics. In: D. Geeraerts (ed). Cognitive Linguistics: Basic Readings. Berlin & New York: Mouton de Gruyter; 2006.
- Lakoff G. Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind. Chicago: Chicago University Press; 1987.
- Langacker R. W. Foundations of Cognitive Grammar. vol. 1: Theoretical Prerequisites. Standford: Standford University Press; 1987.
- Lee D. Cognitive Linguistics, An Introduction. Oxford: Oxford University Press; 2001.
- Miller G. A. Fellbaum C. Semantic Networks of English. Cognition. 1991; 41(2): 197-229.
- Saeed J.I. Semantics, Oxford: Blackwell; 1997.
- Sgöstrom S. From Vision to Cognition: A Study of Metaphor and Polysemy in Swedish. Göteborg: Göteborg University; 1998.
- Vanhove M. Towards a Typology of Semantic Associations. Berlin: Mouton de Gruyter; 2008.
- Tchizmarova I. k. A Cognitive Linguistics Analysis of the Bulgarian Verbal Prefixes. Jezitoslovle, 2012; 219-260.

روش استناد به این مقاله:

پروینی‌راد، زهرا؛ دهقان، مسعود و کرانی، اکرم. مفهوم‌سازی فعل «shekanen» (شکستن) در کردی کلهری: رویکرد شناختی، زبان فارسی و گویش‌های ایرانی، ۱۴۰۱؛ ۲(۱۴): ۸۵-۱۰۸. DOI:10.22124/plid.2023.23571.1621

Copyright:

Copyright for this article is retained by the author(s), with first publication rights granted to *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani (Persian Language and Iranian Dialects)*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the original work is properly cited.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی